

Калмыкова М.М. Личные книжные собрания в фондах Научной библиотеки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского (1918–1940): к 95-летию основания Таврического университета / Марина Калмыкова; под ред. А.А. Непомнящего : Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2013. – 312 с. – (Биобиблиография крымоведения; Вып. 20).

Подано до друку 24.04.2014 р.

УДК 341.1/8«МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО»

Л.В. ПРИБСГА

**Віхи міжнародного пам'яткоохоронного руху:
50 років Венеційській хартії, 20 років
Українському національному комітету ICOMOS**

У статті звертається увага на значущість Венеційської хартії у розвитку міжнародного пам'яткоохоронного руху, порушуються питання створення ICOMOS (Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць), а також висвітлюється 20-річна діяльність Українського національного комітету ICOMOS.

Ключові слова: хартія, культурна спадщина, пам'яткоохоронна діяльність, міжнародна охорона культурних надбань.

Масштабні відбудови поруйнованих у роки Другої світової війни історичних міст Європи та масові реставрації численних пам'яток архітектури в повоєнний час викликали необхідність об'єднання зусиль світової спільноти на пам'яткоохоронній ниві й відпрацювання солідарних засад реставраційної методики. Серед низки таких об'єднаних документів, визнаних світовим співтовариством, стала, передусім, Венеційська хартія. Підготовлена з ініціативи UNESCO Хартія з охорони й реставрації пам'яток і визначних місць була розглянута й ухвалена II Міжнародним конгресом архітекторів і технічних спеціалістів з питань збереження монументальних пам'яток, що відбувся 21–31 травня 1964 р. у м. Венеція.

До розробки Хартії були залучені пам'яткоохоронці світового рівня, таких міжнародних організацій як UNESCO, ICCROM, відомі фахівці архітектурної реставрації з 15 країн світу, серед яких видатні реставратори П'єро Гаццола (Італія), Раймон Лемер (Бельгія), Хироши Дайфуку (США), Ян Захватович (Польща) й багато інших. Варто зазначити, що в роботі конгресу брав участь і наш співвітчизник – відомий в Україні пам'яткоохоронець, професор І.О. Ігнатків.

Ухвалений міжнародним конгресом документ, відомий серед пам'яткоохоронців як Венеційська хартія, відіграв надзвичайно важливу роль у розвитку теорії й практики охорони історико-культурних надбань людства. Основні положення Хартії не втратили своєї значущості і в наші дні,

зокрема такі, що стосуються основних визначень, принципів охорони та реставрації об'єктів нерухомої культурної спадщини, вимог щодо проведення пам'яткоохоронних заходів. Згідно з Хартією пам'ятками слід вважати як окремі архітектурні споруди, так і комплекси міської чи сільської забудови. Відповідно охорона та реставрація пам'ятки має на меті збереження об'єктів як свідків історії і творів мистецтва.

Основним методом збереження пам'яток, згідно з Хартією, визнається консервація. Реставрація як метод вважається винятковим заходом і рекомендується у випадках, коли необхідне виявлення мистецької й історичної значущості пам'ятки, але за умови попередніх всебічних і глибоких досліджень відповідних об'єктів, а будь-які реставраційні дії щодо пам'ятки повинні мати наукову і документальну аргументацію. Тому вкрай важливо професійним пам'яткоохоронцям усвідомити тезу Хартії «Реставрація призупиняється там, де починається гіпотеза». Венеціанська хартія звертає увагу на необхідність збереження нашарувань, оскільки єдність стилю не є метою реставрації. Документ вміщує також рекомендації щодо проведення архітектурно-археологічних розкопів та ведення науково-реставраційної документації.

З ухвалення Венеційської хартії склалися сприятливі умови та підґрунтя для формування міжнародної пам'яткоохоронної організації. Професійні дискусії й обмін досвідом охорони та реставрації пам'яток серед представників різних країн світу, загалом атмосфера, яка панувала на конгресі, підштовхнули світове співтовариство до створення у наступному 1965 р. Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS). І саме ідейна основа Хартії стане об'єднавчим чинником для фахівців з охорони та реставрації пам'яток.

На пропозицію Польщі й за організаційної підтримки відомих польських дослідників і реставраторів архітектурних споруд Яна Захватовича, Станіслава Лоренцо, Ольгерда Чернера та інших у Варшаві в червні 1965 р. зібрався установчий конгрес Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць, а перша Генеральна асамблея новоствореної організації відбулася того ж місяця у Кракові. В цих зібраннях узяли участь понад 100 фахівців з 25 країн світу, зокрема Італії, Іспанії, Австрії, Греції, Бельгії, Мексики, Франції, Фінляндії, Югославії, Німеччини, Польщі, СРСР, Чехословаччини. Вони схвалили статут і обрали керівний склад ICOMOS.

Першим президентом організації став відомий італійський науковець, архітектор-реставратор, професор П'єро Гаццола, посаду генерального секретаря обійняв бельгійський пам'яткоохоронець Р. Лемер, а консультативну раду ICOMOS очолив С. Лоренц.

1983 року Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць ініціювала встановлення на міжнародному рівні Дня пам'яток. 18 квітня щороку в країнах світу відзначається Міжнародний день пам'яток і визначних місць. З ініціати-

ви ICOMOS проводяться численні наукові конференції, семінари, практичні навчання з охорони й реставрації об'єктів культурної спадщини. Організація видає інформаційний бюлетень та науковий журнал. ICOMOS є офіційним експертом UNESCO у формуванні Списку об'єктів всесвітньої спадщини.

Найвищим керівним органом ICOMOS є Генеральна асамблея. Її засідання відбуваються щотири роки. Керівництво організацією у період між асамблеями здійснює виконавчий комітет. До складу його входять президент, п'ять віцепрезидентів, генеральний секретар і члени виконкому, що презентують різні регіони світу. З метою залучення до керівництва членів ICOMOS формується також консультативний комітет, у якому представлені всі президенти національних комітетів. Поточне функціонування Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць забезпечує секретаріат із осідком у Парижі. У системі ICOMOS діють понад 20 спеціалізованих наукових комітетів, зокрема з охорони історичних міст і сіл, реставрації пам'яток мурованої архітектури, дерев'яного зодчества, археології, історичних садів і парків, традиційної архітектури, наскельного мистецтва, вітражів, інженерної консервації, організації підготовки фахівців пам'ятоохоронної галузі, документування культурної спадщини, культурного туризму тощо. Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць, розвиваючи й доповнюючи засади Венеційської хартії, опрацювала й прийняла низку визначальних для пам'ятоохоронної науки і практики міжнародних документів, серед них: Флорентійську хартію (1981) – з охорони історичних садів, Вашингтонську хартію (1987) – з охорони історичних міст, Лозаннську хартію (1990) – з охорони та використання археологічної спадщини й інші.

Загалом, за час своєї діяльності Міжнародна рада з питань пам'яток і визначних місць відіграла важливу роль в об'єднанні професійних захисників культурних надбань світової цивілізації, забезпеченні охорони та реставрації численних пам'яток на рівні світових досягнень. Нині до складу ICOMOS входить понад 120 національних комітетів, які представляють близько 7,5 тисяч фахівців зі збереження об'єктів нерухомої культурної і природної спадщини. Але основним підсумком діяльності організації стало створення й координація роботи світової мережі національних комітетів ICOMOS, формування фахових пам'ятоохоронних осередків, що мають на меті визначення й удосконалення наукових засад і практики збереження, а також популяризації культурних надбань своїх народів і всього людства.

Україна бере безпосередню участь у діяльності Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць з травня 1993 р., коли статут Українського комітету ICOMOS був визнаний рішенням виконавчого комітету в Парижі (зарєєстрований Міністерством юстиції України 11 липня 1944 р.). Слід зауважити, що українські пам'ятоохоронці були причетні до діяльності ICOMOS й рані-

ше, працюючи в радянському комітеті Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць. До складу його входили 20 членів-представників союзних республік. Від України в різний час членами ICOMOS були Іван Ігнаткін, Юрій Нельговський, Юрій Асеев, Леонід Прибега, Владислав Іваненко.

У травні 1978 р. українські фахівці взяли участь у V Генеральній асамблеї Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць у Москві та Суздалі. Розвиток політичних процесів у СРСР наприкінці 1980-х років вніс значні зміни у діяльність союзного комітету. У грудні 1990 р. на його загальних зборах було схвалено новий статут і вирішено розширити склад комітету ICOMOS СРСР, збільшивши представництво республік. Від України на цьому зібранні дійсним членом ICOMOS було обрано Івана Могитича. У 1991 р. постав Балтійський комітет ICOMOS, до якого увійшли члени ICOMOS Литви, Латвії та Естонії. Ознайомлення зі статутом цього комітету й спілкування з його президентом Йонасом Глямжею сприяли визріванню ідеї створення Українського комітету ICOMOS.

Того ж 1991 року відбулися загальні збори союзного комітету, на яких зокрема було розширено українське членство. Дійсними членами ICOMOS тоді стали Анатолій Антонюк, Петро Толочко, Наталя Сліпченко, членами-кореспондентами – Віталій Отченашко, Лариса Скорик, Богдана Урбанович, Уляна Піхурко. Таким чином, за наявності на той час п'яти дійсних членів ICOMOS склалися умови для створення національного українського комітету ICOMOS.

Установчі збори комітету відбулися 2 червня 1992 р. в інституті «Укрпроектреставрація». Їхніми учасниками були А. Антонюк, І. Іваненко, І. Могитич, В. Отченашко, Л. Прибега, Л. Скорик, Н. Сліпченко, П. Толочко, Б. Урбанович. У результаті обговорення було схвалено статут і обрано президентом Леоніда Прибега, віце-президентом Івана Могитича, вченим секретарем Ірину Іваненко.

Реєстрація статуту Українського комітету ICOMOS у державних органах України з різних причин затягувалася. Тим часом коло прихильників Українського комітету ICOMOS ширшало. Його створення підтримали керівники: заповідника «Києво-Печерська лавра» Юрій Кібальник, Софійського заповідника Валентина Ачкасова, Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК Сергій Заремба, Науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування Микола Дьомін, Управління охорони пам'яток архітектури та містобудування Держбуду України Микола Кучерук й інші. На травень 1993 р. чисельність Українського комітету ICOMOS становила вже 20 осіб. Підсумовуючи результати етапу формування й початкової діяльності Українського комітету Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць, треба особливо відзначити сприяння Міністра культури України Івана Дзюби, який 27 квітня 1993 р. видав наказ № 98 про забезпечення діяльності УК ICOMOS. Маємо завдячувати

за допомоги в організації УК ICOMOS також національним комітетам сусідніх країн, зокрема Польщі, Угорщини, Словаччини.

Завдяки 20-річній діяльності національного комітету ICOMOS в Україні проведено низку міжнародних наукових конференцій і семінарів, розповсюджено основні міжнародні пам'яткоохоронні документи. Співпраця Комітету з державними пам'яткоохоронними організаціями, органами місцевого самоврядування сприяли успішному внесенню до Списку об'єктів всесвітньої культурної спадщини UNESCO історичного центру м. Львів, ансамблю будівель резиденції буковинських митрополитів у м. Чернівці, національного заповідника «Херсонес Таврійський», 8 пам'яток традиційного храмобудування Карпат.

На сьогодні УНК ICOMOS налічує у своєму складі понад 180 дійсних членів-фахівців пам'яткоохоронного спрямування з Києва, Львова, Одеси, Харкова, Луцька, Чернівців, Дніпропетровська, Запоріжжя й інших міст України.

Об'єднуючи у своїх лавах кращих фахівців пам'яткоохоронної сфери України, УНК ICOMOS зосереджує свою діяльність на вивченні й поширенні в державі досягнень охоронно-реставраційної науки і практики, сприяє розвитку співробітництва між народами на ниві збереження пам'яток, поширює інформацію про національні культурні надбання України у світовому просторі.

Прибега Л.В. Вехи международного памятничкоохранительного движения: 50 лет Венецианской хартии, 20 лет Украинскому национальному комитету ICOMOS

В статье обращается внимание на значимость Венецианской Хартии в развитии международного памятничкоохранительного движения, затрагиваются вопросы создания ICOMOS (Международного совета по вопросам памятников и достопримечательных мест), а также освещается 20-ти летняя деятельность Украинского национального комитета ICOMOS.

Ключевые слова: хартия, культурное наследие, памятничкоохранительная деятельность, международная охрана культурного наследия.

Prybieha L.V. Milestones pamyatnikoohranitel'nogo internationalnogo traffic: 50 years Charter of Venice, 20 years old Ukrainian National Committee of ICOMOS

The article draws attention to the importance of the Venice Charter in promoting international pamyatnikoohranitel'nogo movement, addresses the issues of creation of ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), and highlights the 20-year activity of the Ukrainian National Committee of ICOMOS.

Key words: Charter, cultural heritage, pamyatnikoohranitel'naya activities, international protection of cultural heritage.

Подано до друку: 17.02. 2014 р.